

LIKOVNI IZVORI O HRVATIMA U TRIDESETGODIŠNJEM RATU

Među delima koja prikazuju Hrvate u tridesetgodišnjem ratu nalazi se **Theatrum Europaeum** (1635—1723) Mathäus-a Meriana čiji nas pojedini bakrorezi neposredno interesuju. Na više mesta Merian prikazuje hrvatske odrede u Valenštajnovoj vojsci. To su na prvom mestu dva bakroreza bitke kod Licena (1632).¹ Na prvom je predstavljen shematski raspored trupa austrijskih i švedskih uoči bitke sa oznakama pojedinih jedinica. Laka konjica Hrvata signirana je brojevima 44 i 62. Hrvati se razlikuju još i po tamnim trouglim zastavama koje nemaju druge trupe. Drugi bakrorez prikazuje jednu fazu bitke u kojoj je hrvatska konjica angažovana u okršaju. Ovaj bakrorez je objavio i Ernest Bauer u svome poznatom delu **Hrvati u Tridesetgodišnjem ratu** (Zagreb 1941).² Međutim, od posebnog interesa je to što se dosta jasno uočava izgled i nošnja hrvatskih konjanika na ovome bakrorezu. To su šubare, dolame i čizme, uporedo sa trouglim zastavama, što dokazuje autentičnost Merijanovih podataka koji se podudaraju i sa drugim izvorima.

Tu mislim na sliku malo poznatog slikara F. Cl. Waltera koja se nalazi u Muzeju grada Štrasburga, a prikazuje Gustava Adolfa, švedskog kralja, u bici kod Brajtenfelda 1631. godine. Za nas je od glavnog interesa zadnji plan ove slike u kome je prikazan sudar švedske i carske vojske. Među vojnicima ove druge lepo se raspoznaju Hrvati. Njihov izgled se ističe detaljima tako da ne može biti sumnje o tome da je ovaj slikar — F. Cl. Walter — bio očevidac, bilo događaja, bilo samih Hrvata, učesnika u toj bici. On je prikazao konjanike čije se šubare sastoje iz dva dela, zatim dolame sa gajtanima i visoke čizme preko kolena. Njihova dolama ima krzneni ovratnik koji pada na leđa. Oko vrata imaju kravatu koja je u Francuskoj po njima dobila i svoje ime. Oružje su im sablja i pištolji o unkašu. Konjska aša je od tigrove kože. Sve ove pojedinosti su jasne i određene tako da ovde imamo autentičnu predstavu Hrvata iz toga doba.³

Uspoređena s nošnjom Hrvata konjanika u Vojnom muzeju u Beču, ona ne ostavlja sumnju o svojoj verodostojnosti. Ovde je originalna šubara; kravata, dolama sa malim gajtanima kakve su nosili kasnije pravoslavni sveštenici na mantijama, uzane čakšire i čizme, neutralnih boja, zatim crveni ogrtač i sablja. Na taj način i konjanici iz Valterove slike mogu da posluže kao osnov za istorij-

1. H. Schulz, Wallenstein und die Zeit des dreissigjährigen Krieges, Bielefeld & Leipzig 1898, 97, 104—105.

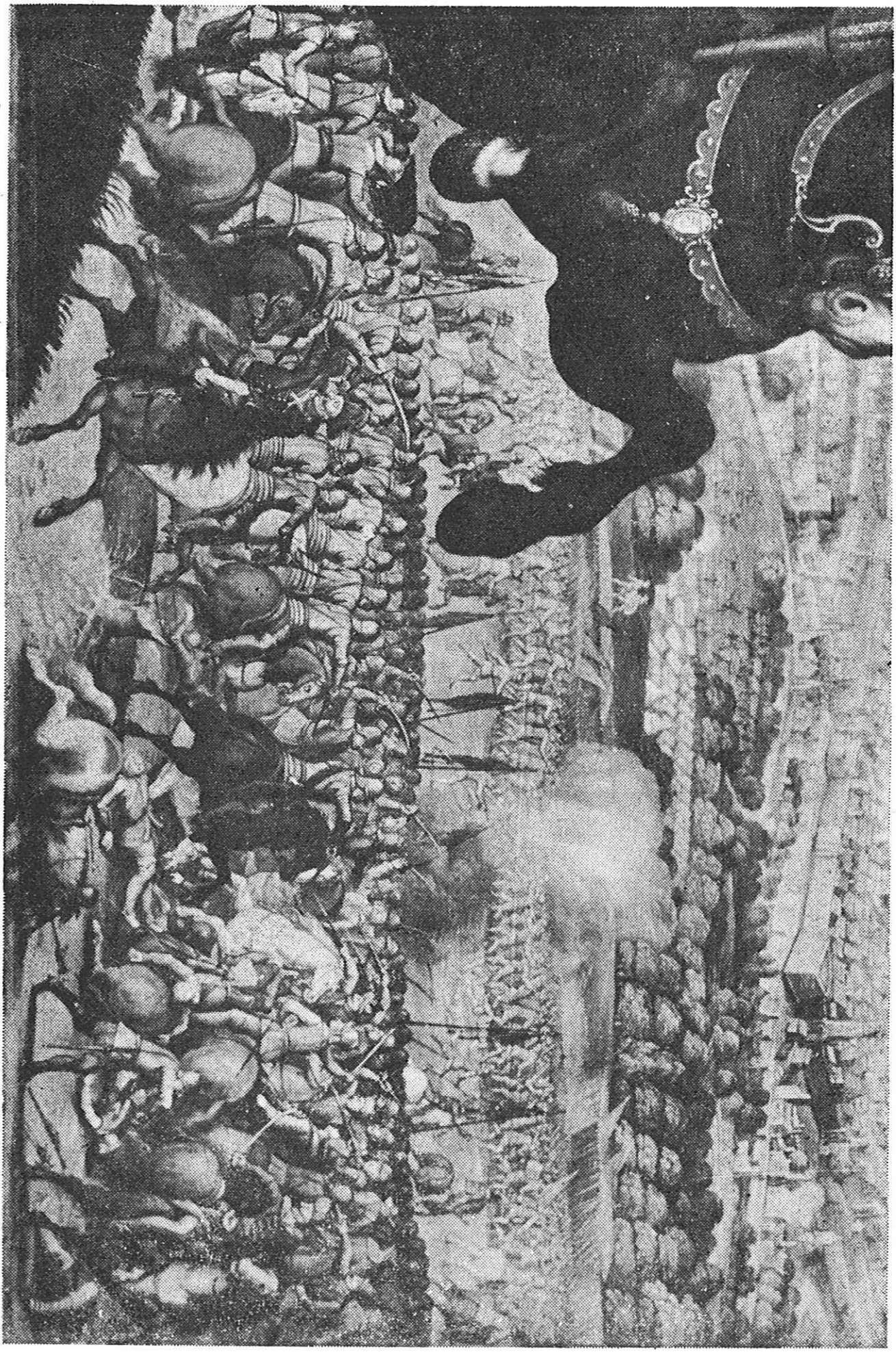
2. E. Bauer, Hrvati u Tridesetogodišnjem ratu, Zagreb 1941, sl. 6.

3. P. Vasić, Hrvati u 30-godišnjem ratu, Politika, 27. IX 1975. g.

prof. dr Pavle Vasić

Fakultet primenjene umetnosti, Univerzitet u Beogradu, umirov. profesor

Fakultät der angewandten Künste, Universität in Beograd, Professor i. R.

Slika 1. (*) Bitka kod Brajtenfelda, 1631, (detalji) Muzej grada Štrasburga Hrvatski konjanici (*)

ske rekonstrukcije na filmu ili u muzejima.⁴

Ovde je sačuvan karakterističan vid vojnika lake konjice iz tridesetogodišnjeg rata koji su po ugledu na husare ili kozake imali izvidničku i čarkašku ulogu, juriš en fourageurs, u rasutom poretku, a po potrebi i kao linijska konjica u gustom stroju, »čizmu uz čizmu«, kako to živopisno prikazuje Kukuljević Sakcinski, govoreći o raznovrsnim sudarima, borbama i bitkama gde su Hrvati po pravilu imali aktivnog učešća. Isti pisac se osvrnuo i na etnički sastav ovih odreda, pa kaže da je u njima bilo još Mađara, Vlaha, Raca, i »mnogo privrženikah grčko-iztočne vjere«, ali da su Hrvati bili u pretežnom broju po čemu je ta trupa i dobila ime. Uostalom, odluku o organizovanju vojske po traženju cara donosio je Hrvatski sabor.⁵

I Kukuljević i Bauer su govorili opširno o starješinama hrvatske konjice uporedo sa vojnicima i njihovim podvizima.⁶ Međutim, osim Izolanija čije portrete donose Kukuljević i Bauer i čitave plejade komandanata i pukovnika koje navode, ima i drugih oficira koji u njih ovim radovima nisu spomenuti. Istina, Izolano je bio centralna ličnost ne samo u istoriji nego i u književnosti. Izolano je pratio Valenštajna od početka njegove karijere. U sukobu koji je nastao između Valenštajna i cara, odnosno ultramontanske struje koju su predvodili Španjolci i Bavarci, Izolano se nije dvoumio. On se potpisao na prvoj Pilzenskoj deklaraciji Valenštajnovih generala i oficira 12. januara 1634. godine kojom su svi oni dali podršku Valenštajnu kada je želeo da napusti komandu nad vojskom — »armadom«, jer su smatrali da bi odlazak Valenštajna bio kraj i raspuštanje »armade«, čime bi i njihov opstanak bio doveden u pitanje.⁷ Neposredni povod je bio baš taj što je car zahtevao da Valenštajn izdvoji iz svoje »armade« trupu od 6.000 konjanika Hrvata za vojsku kardinala Infanta Ferdinanda španskog koja je trebalo da pođe u Flandriju protivu Francuza. Zaoštravanje odnosa između cara i Valenštajna dovelo je do druge Pilzenske deklaracije Valenštajnovih oficira, ali na njoj nedostaju mnogi raniji potpisnici, a među njima i Izolano.⁸ To je već trenutak kada car i njegovi savetnici bivaju načisto sa stavom Valenštajna i njegovim pregovorima sa Saksoncima, Švedima i Brandenburžanima, neprijateljima Austrije. Valenštajn je poverljivom prepiskom između dvora i pojedinih generala odanih caru stavljen van zakona.

Šiler daje mesta svojoj tragediji **Valenštajnova smrt** jednom karakterističnom dijalogu između Izolanija i Pikolominija, carevog poverenika kome je poverena uloga da odvoji od Valenštajna njemu odane oficire. Pikolomini daje samo dva minuta Izolanu za razmišljanje: da li će ostati veran caru ili poći sa Valenštajnom u izdaju. Izolano se odlučuje da napusti Valenštajna. Dalje posledice njegove odluke vide se u narednom činu kada grof Tercki javlja Valenštajnu da su Hrvati pojahali noću kao i druge trupe i da su sela u okolini ostala pusta.

4. P. Vasić, Nošnja naroda Jugoslavije kroz istoriju, Beograd 1968, 70.

5. I. Kukuljević Sakcinski, Borba Hrvatah u tridesetljetnom ratu, Arkiv za povjesnicu jugoslavensku. Knj. XII. U Zagrebu 1875, 2, 8.

6. Op. cit., 4.

7. Schulz, op. cit., 114.

8. Idem, 119.

Valenštajna napuštaju trupe i on shvata da je sve izgubljeno. Tercki mu prebacuje da ga je prvi napustio Izolano kome je verovao.⁹ Međutim, prema Sakcin-skom, Izolano je za vreme Valenštajnovog ubistva u Egru bio pred ovim gradom sa manjim odredom Hrvata.¹⁰

Za nas je od interesa druga Pilzenska deklaracija od 20. februara 1634, potpisana samo na nekoliko dana uoči Valenštajnovе smrti. Na njoj se nalaze druge starešine Hrvata o kojima ima i drugih podataka, ali, kao što je rečeno, ne spominju ih ni Kukuljević, ni Bauer. Na ovom aktu je mnogo manji broj potpisnika, upola manji nego na prethodnoj deklaraciji odanosti Valenštajnu.¹¹

Na prvom mestu se nalazi Nikolaus de Millj Draghy koji se potpisao dva puta. Doduše, ova privrženost Valenštajnu nije škodila Nikoli koga nalazimo i kasnije kao zapovednika hrvatskih konjanika u bici kod Wittenvayer-a 1638. godine. Alfred Mehl u svojoj knjizi **Die Fahnen der oesterreichischen Soldaten im Wandel der Zeiten**, Bergland Verlag Wien 1962, kaže da je Nikolaus de Millj Draghy bio pukovnik 1. konjičkog hrvatskog puka (»1. Regiment zu Pferde Kro-ater«), a njegov grb je imao crveno polje u čijem se donjem delu nalaze tri kruga ili lopte žute boje.¹²

Drugi potpisnik druge Pilzenske deklaracije jeste opet jedan naš čovek: Stefan Putnik. Njegov potpis ne daje nikakve druge podatke o činu, funkciji i jedinici koje je imao u Valenštajnovoj »armadi«. S obzirom na to da nisu slepo podržavali zolana »generala Hrvata«, izgleda kao da su ova dvojica bili posebno odani Valenštajnu. Kakva je bila uloga Stefana Putnika? Da li je komandovao konjicom ili pešadijom hrvatskih odreda? To se može samo pretpostavljati. Putnik je pripadao jednoj srpskoj porodici koja se doselila iz pomoriškog kraja i od ugarskih kraljeva dobila plemstvo za svoje usluge u ratovima.¹³

Alfred Mehl navodi i pukovnika Keglevića kao osnivača jednog puka hrvatskih arkebuzri (ili dragona) 1632. godine. Ovaj puk je učestvovao u bici kod Nieder-lauzitz-a 1634. godine i tada je njime komandovao Petrozitz (Petrović ili Petrušić?) To su imena koja bi trebalo dodati dosadašnjem spisku starešina Hrvata u Tri-desetogodišnjem ratu. Ali o njima će biti i dalje govora.

U postojećoj literaturi spominju se u više mahova zastave Hrvata sa su-marnim opisom, bez detaljnijeg navođenja oblika.

Kukuljević kaže kako je jednim prepadom Šveda početkom 1631. zadobivena

9. Wallenstein (Ein dramatisches Gedicht von Schiller) Dritter Theil. Wallenstein 's Tod. Ein Trauerspiel in fünf Aufzügen 1800 (Grätz), 88—93.

10. Kukuljević, n.d. 28.

11. Schulz, op. cit. 118.

12. Insp. St. T-S, ark. Ink. br. 114 H. J. XIII: 608—612 (karton Muzejnog muzeja u Štokol-holmu) sa potpisom A. Mehl-a Wien, am 20. Dec. 1928.

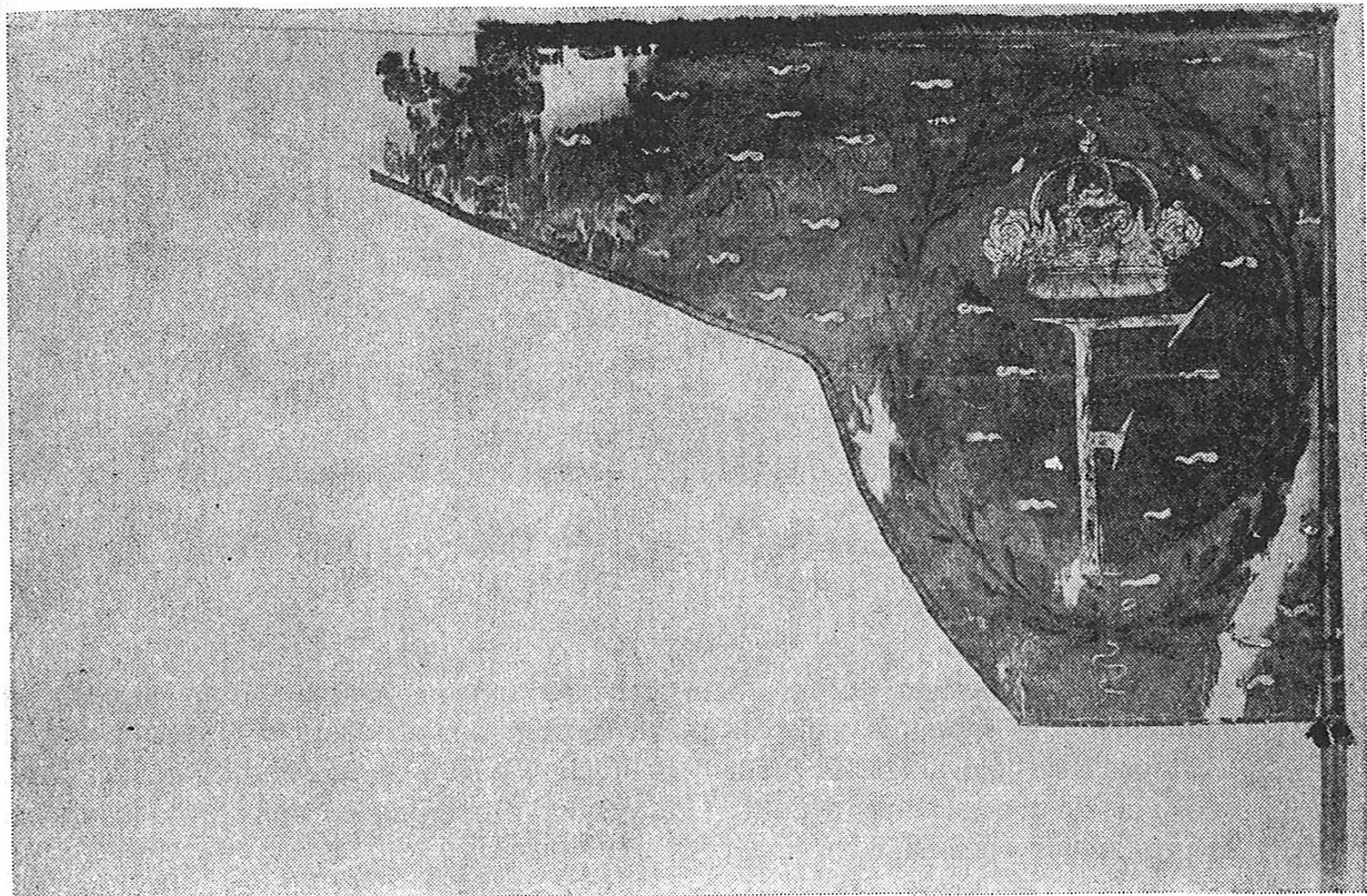
13. Schulz, op. cit. 119. »Eftinije Radosavljević, Podatci za povjesnicu grada Sombora a od česti srednje Bačke. Po rukopisima i knjigama koje se hranilo u našoj domaćoj knjižnici sredio i rukom svojom radio u Somboru 1858. Eftimije Radosav-ljević, s. r.« Istorijski arhiv u samoboru.

N. Vukićević, Crte iz prošlosti grada Sombora i okoline Somborske, II Sombor pod turskom upravom.

S L O G A br. 19, 7.(2.) maj 1906. g.

14. V. nap. 12.

jedna hrvatska zastava bele boja sa crnim orlom (čiji je nosilac tom prilikom ubijen, a potom navodi da je uoči bitke kod Licena 1632. na velom krilu carske-voške Švedska konjica otela jednom hrvatski barjak na kome je bila izvezena reč »Victoria«. Kralj Gustav Adolf je video u tome srećno znamenje i odlučio se da započne bitku.¹⁵ Kukuljević spominje u dva maha i treću zastavu iz 1635. godine na kojoj je s jedne strane bila naslikana Bogorodica, a na desnoj arhangel Mihajlo.¹⁶ Po svemu sudeći o drugoj zastavi iz lincenske bitke govori i E. Bauer pošto je i ona zadobivena na desnom krilu švedske vojske, gde se nalazio i kralj Gustav Adolf, prema hrvatskoj konjici. Zastava je imala s jedne strane sliku Fortune, a s druge carskog orla.¹⁷ Sasvim je moguće da su »Victoria« i »Fortuna«

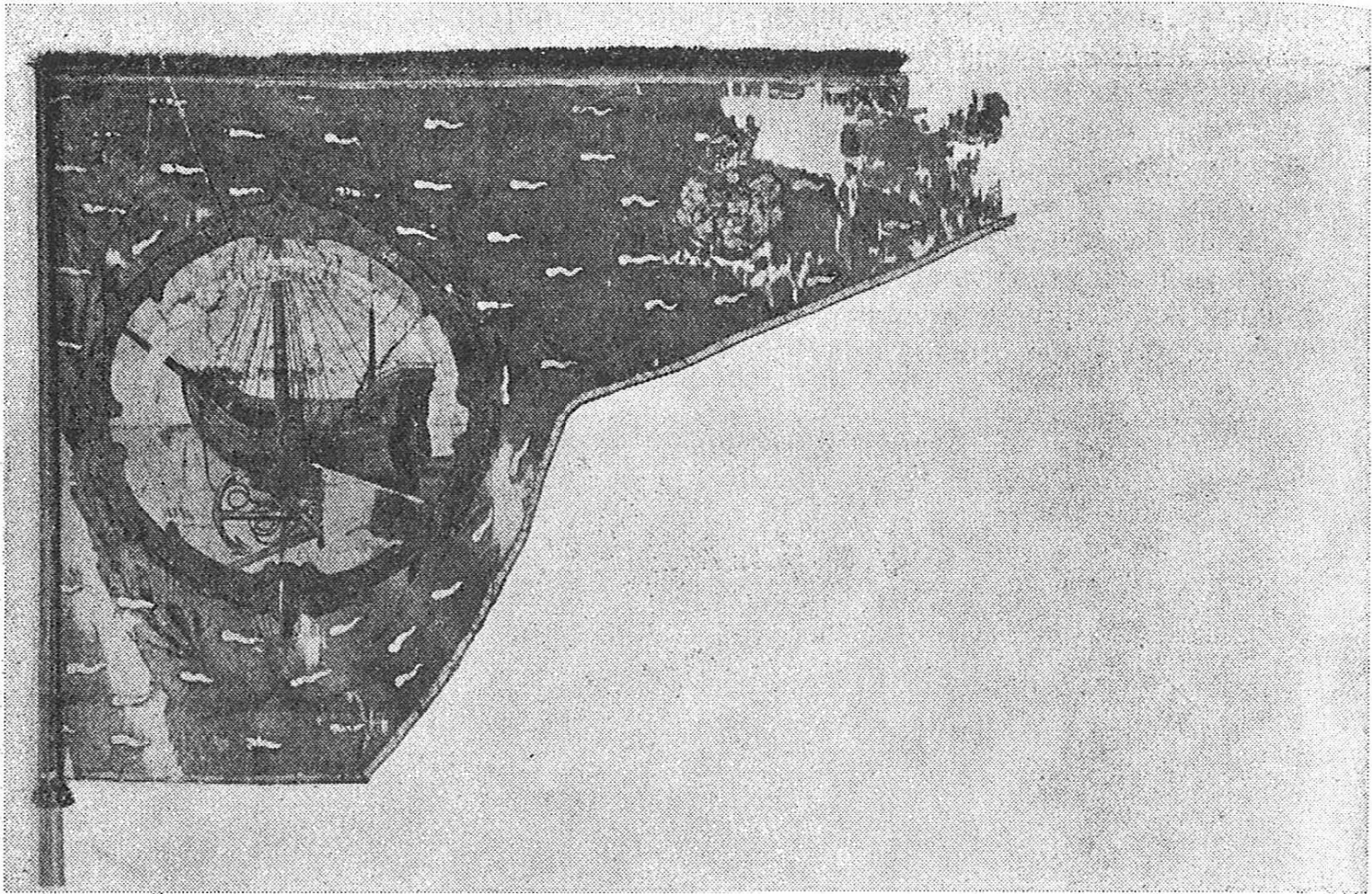

Slika 2. Zastava broj 616 (revers) Vojni muzej u Štokholmu

15. Kukuljević, 15, 24.

16. Idem, 3, 35.

17. Bauer, n. d. 87. Bauer kaže da je to opis hrvatske zastave »jedini svoje vrste«.

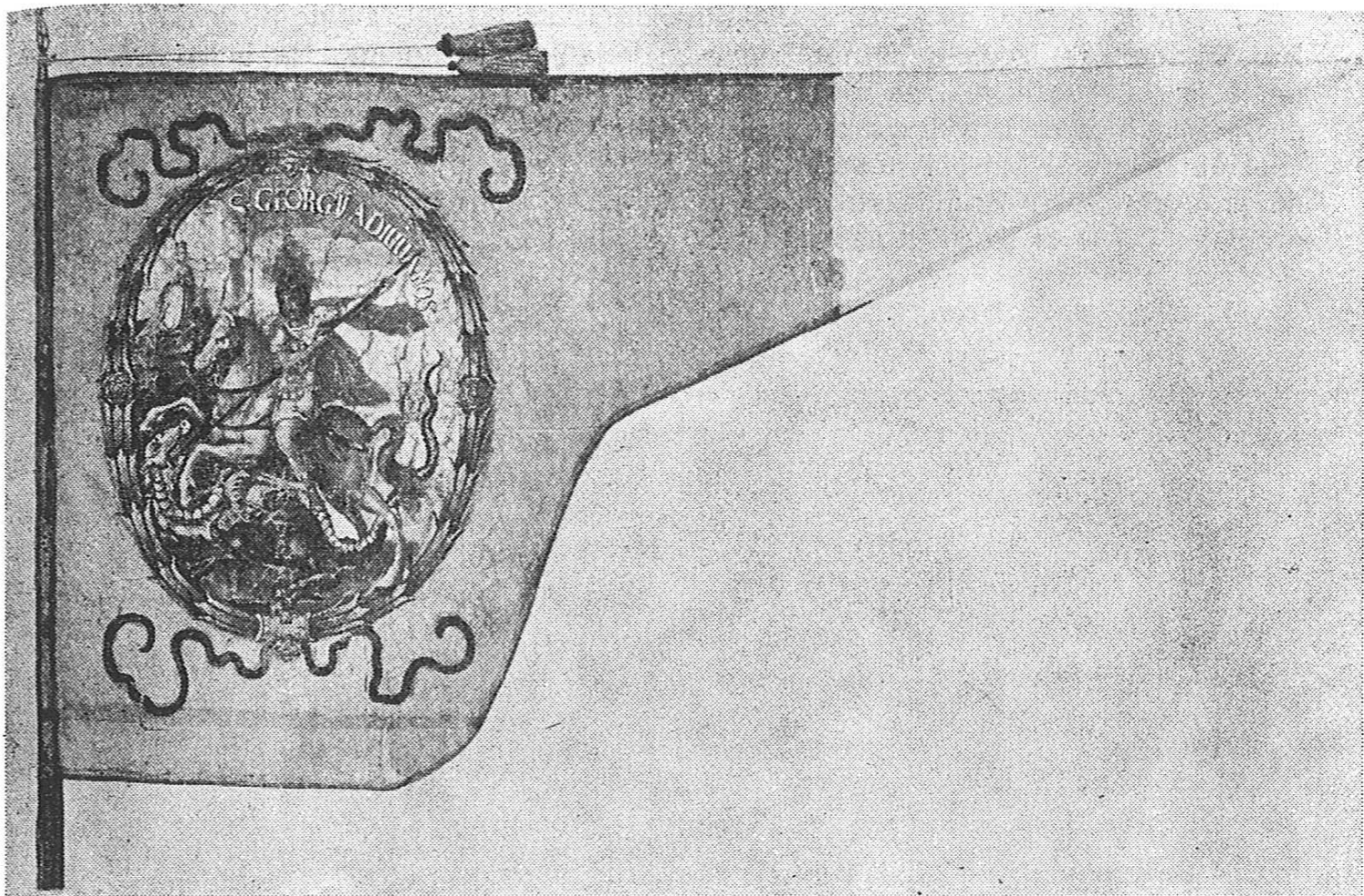

Slika 3. Zastava broj 615 (avers) Vojni muzej u Štokholmu

mogli biti protumačeni na isti način, kao srećno znamenje. Međutim, nijedan od ovih autora ne spominje karakterističan oblik hrvatskih zastava. Poseban likovni izvor predstavljaju hrvatske zastave u Vojnom muzeju u Štokholmu. Ima ih šest, od kojih su dve različite, a četiri iste. Međutim, nijedna od njih ne podudara se sa prethodnim opisima.

Prva je označena u Muzeju kao »carska konjička zastava« (»Keyserling ritafana«). Na levoj strani naslikano je slovo »F« (Ferdinandus), a iznad njega kruna žute boje sa crvenom kapom. Slovo F je takođe žute boje. Inv. br. XIII-616. Na desnoj strani je naslikan brod s jedrima u ovalnom okviru, a iznad njega sidro. Tu je natpis: »Spes mea in Deo est«. Zastava je crvene boje sa sitnim floralnim ornamentom, ali svuda po njoj u horizontalno-paralelnim nizovima naslikani su žuti plamenovi koji se raspoređuju eliptično oko ovala slike. Zastava je optočena žutim pervazom. Ona ima samo gornji šiljati krak koji je oštećen pri kraju, ali dopunska shema tog vrha prikazuje njegov raniji izgled. Dimenzije zastave su 113 x 215 cm, a inventarski broj: XIII-615.¹⁸

18. U Vojnom muzeju u Štokholmu pod. Inv. XIII-615, 616.

Slika 4. Zastava broj 612 (aversa) Vojni muzej u Štokholmu

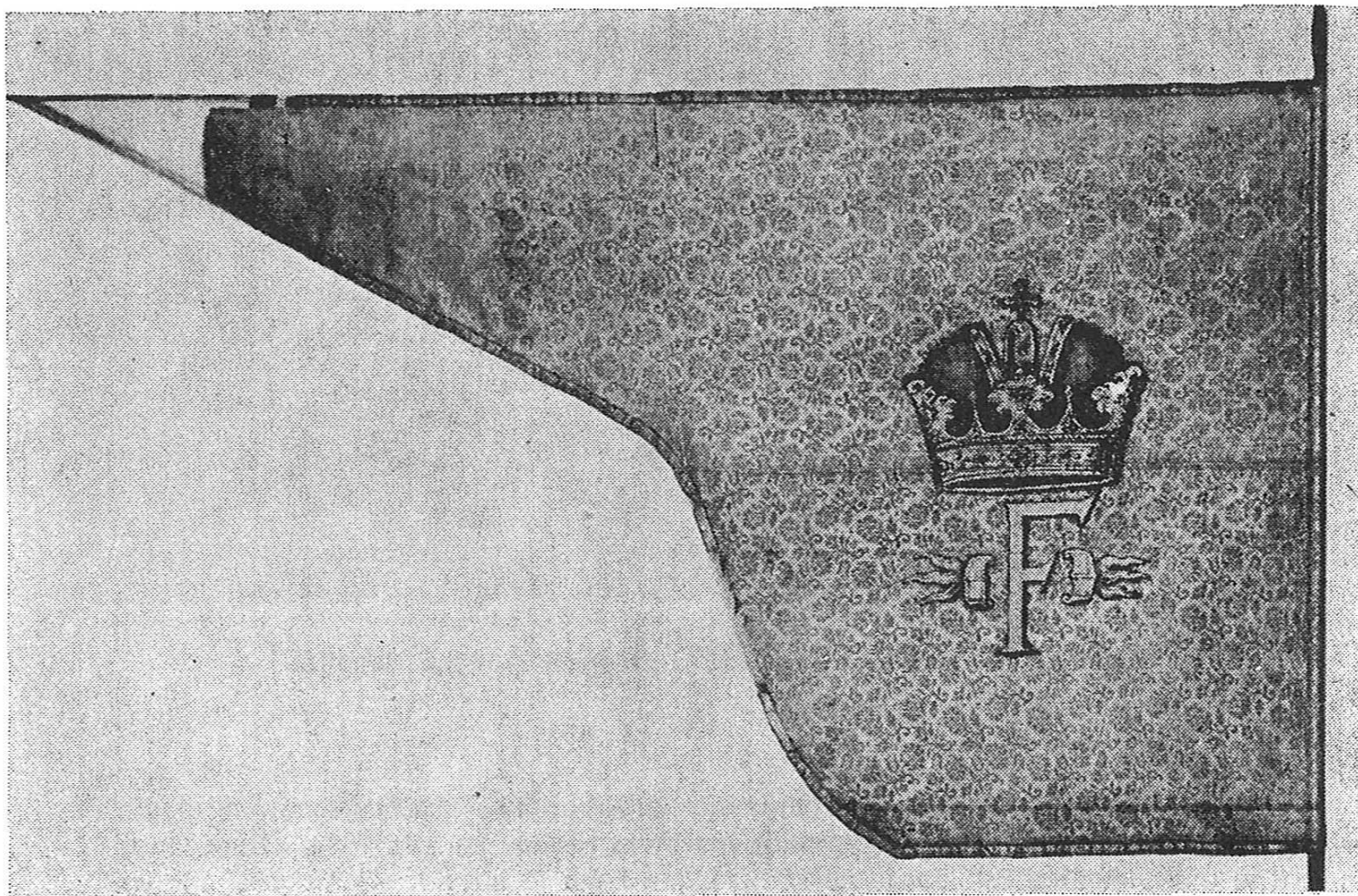
Druga zastava je od plavog damasta, istog oblika. Muzejski natpis glasi: »Kejserling rittafana 1632 Kroatregiment Petrositz Nieder Lauzitz 1634«. Na desnoj strani je u ovalu slika Sv. Đorđa na konju iznad koga je natpis: »S. Georgij adiuva nos«. Na levoj strani je slovo »F« (Ferdinandus) naslikano žutom bojom. I ova zastava je prekrivena sitnom floralnom ornamentikom. Njene dimenzije su 110 x 206, a inventarski broj: XIII-612.¹⁹

Treća zastava se razlikuje samo po tome što ima natpis »F« na plavom damastu. Iznad slova F je kruna ispod koje je crvena kapa. Natpis je naslikan samo na jednoj strani dok se na drugoj providi u vidu jedne mrlje. I ova zastava kao i sledeće, istih su oblika kao dve prethodne, to jest imaju samo gornji krak, delimično oštećen. Njen inventarski broj je XIII-608. Zastava br. XIII-609 je slična prethodnoj, jer obe imaju naslikano zlatno runo oko slova F. Kod ove poslednje naznačeno je da je pripadala puku Nikole de Millj Draghy. Zastave br. XIII-610 i XIII-611 naslikane su također na plavom damastu, tj. slovo »F«. Dimenzije ovih zastava su 108 x 189 cm.²⁰

19. Idem, pod Inv. XIII-615.

20. Idem, pod Inv. XIII-610, XIII-609, XIII-608.

A. Mehl navodi da je za vreme zimskih meseci 1632. godine 1. četa Hrvata kod Vajsenfelsa izgubila kornet (zastavu) koja je bila crvena. Na jednoj strani imala je rimskog orla, a na drugoj Fortunu izvezenu zlatom.²¹ A. Mehl kaže dalje da je 1639. godine kod Praga zadobiveno 7 hrvatskih zastava.²² Da li su to zastave koje se nalaze u Muzeju u Štokholmu? Sudeći po podudarnosti podataka izgleda da je uvek reč o istim zastavama. Međutim A. Mehl je postavio i jedan mali problem. On tvrdi da svim zastavama u Muzeju nedostaje donji šiljak (krak) koji

Slika 5. Zastava broj 108 (avers) Vojni muzej u Štokholmu

je na svakoj zaokružen. Na Merijanova dva bakroreza zastave Hrvata su dvokrake. Ali u Muzeju sve zastave su zaokružene na uredan način kao da je u pitanju njihov prvobitni oblik, a osim toga rekonstrukciona shema ukazuje samo na nedostatak ili oštećenje gornjeg vrha zastave. Da li su Švedi posle zastave iznova

21. A. Mehl, Die Fahnen der österreichischen Soldaten im Wandel der Zeiten, Wien 1962, 31.

22. Idem.

oblikovali da bi delovale što potpunije? U Katalogu Muzeja spominju se »jednokrake hrvatske zastave« (The large single-pointed banners were carried by mounted units from Croatia, whom the Swedes called »krabater«).²³ Iz toga bi se moralo zaključiti da je to bio njihov prvobitni oblik. Jedna okolnost je karakteristična: na slici broda zastave br. XIII-615 plamenovi na crvenom polju zaokružuju se oko slike tako da se po tome može pretpostaviti da drugi donji krak nije ni postojao, nego je ovde u pitanju originalna forma koja se nalazi na svim zastavama.

U Muzeju bi morao postojati neki trag o njihovom prvobitnom obliku. Međutim, sve zastave su uredno zaokružene u donjem delu. Osim toga dimenzije gornjeg i donjeg dela nisu iste tako da je teško govoriti o jednoj simetričnoj celini koja je narušena odsecanjem donjeg kraka zastave. Šta više, raspored slika ukazuje na kompoziciju koja odgovara sadašnjem izgledu zastave. Što se tiče analogija, ima ih iz nešto kasnijeg vremena, s početka XVIII veka u turskoj konjici koja je prikazana u albumu **Zaključenja Požarevačkog mira 1718.** od Jeremije Wolfa. Konjanici imaju jednokraku simetričnu zastavu.²⁴

Istina, postoji i jedna mogućnost da su zastave u toku borbe oštećene prelaženjem iz ruke u ruku, pa da je tom prilikom otkinut i sačuvan jedan krak — donji, koji je zadržao karakter zastave u hrvatskoj jedinici. Ona se zasniva prvenstveno na Merijanovoj obaveštenosti, koji stalno prikazuje hrvatske odrede sa dvokrakim zastavama.

Ostaje još pitanje boje. U jednoj kratkoj belešci objavljenoj u bečkom časopisu **Zeitschrift für Kunst, Literatur, Theater und Mode**, iz dvadesetih godina XIX veka, donet je jedan zanimljiv podatak o boji zastava pojedinih provincija u austrijskom carstvu. Tako je bela boja ugarska, višnjeva dalmatinska, mrko-crvena Hrvatska, jasno crvena Galicija, zelena Slavonija, violet Lodomerija, žuta Srbija, plava Bosna i Hercegovina, a tamno crvena Bugarska. Osim jedne crvene zastave u Muzeju u Štokholmu sve ostale su plave. Zanimljivo je poreklo ove plave boje u heraldičkom pogledu. Podudarnost ovog registra boja sa pojedinim slikama ili čak zastavama bila bi dokaz da on nije proizvoljan. Tako, na primer, u fruškogorskim srpskim manastirima prilikom popisa 1753. godine nađeno je više barjaka žute boje, tri u Krušedolu, »na platnu žutom molovana«, pa jedan »barjak cesarskih na žutom tafetu, so armom cesarskim«, i »barjak od plavetne svile veth (stari)«, u Beočinu, zatim »jedan barjak od bijela tafta veth u Petkovici, a dva »barjaka cesarska, jedan šidski a drugi berkasovački« nalazila su se u Privinoj Glavi.²⁵ Ove zastave se mogu uporediti sa slikom Amvrosija Jankovića **Kosovski boj** (1776) koja se nalazila u trpezariji manastira Vrdnika.

Ona je uništena 1914. godine ali su ostali fragmenti koji su otkriveni 1955. godine. Gornji deo slike je sačuvan, upravo tamo gdje je prikazana srpska vojska. Nad njom se viju žute i plave zastave, najvećim delom dvokrake, znači konjičke

23. The Royal Army Museum, Illustrated guide, Stockholm 7 (1964/13).

24. P. Vasić, Doba baroka, Beograd 1971, 18.

25. D. Ruvarac, Opis srpskih fruškogorskih manastira 1753. god. U Sr. Karlovcima, 1903.-90, 165, 214, 288, 427.

čiji je jedini amblem beli krst.²⁶ Dakle, u XVIII veku heraldička boja Srbije bila je žuta, pa je nju prikazao i slikar Amvrosije Janković na svojoj slici. Utoliko je zanimljivija plava boja zastave hrvatske konjice i njeno poreklo. U svakom slučaju ove zastave su dragocen dokument o učešću naših ljudi, Hrvata, u Tridesetogodišnjem ratu, pa postojećim podacima treba dodati i slike ili možda i kopije ovih zastava u novim postavkama naših muzeja o tome burnom vremenu kada su naši ljudi i vojnici stekli evropsku ratničku reputaciju.

Međutim, kada je reč o Valenštajnovoj vojsci ovaj prikaz treba dopuniti i slikom jednog Valenštajnovog zastavnika. To je crtež Gjenara Bazile-a (1722—1782) koji je rezao u bakru Kristijan Fridrih, malo poznati bakrorezac o kome se ništa ne zna, jer ga ne spominju Thieme & Becker. Bakrorez pripada jednoj seriji bakroreza koju je izdao Martin Engelbrecht u Beču, u Augsburgu, pod nazivom **Théâtre de la milice étrangère (1742)**. Ovo djelo se nalazi u Državnom arhivu i u Povijesnom muzeju Hrvatske u Zagrebu, a jedan primjerak je otkupljen i za Vojni muzej u Beogradu. U Srbiji je objavljeno nekoliko članaka o ovom delu.²⁷

Valenštajnov zastavnik ima zeleno-belu zastavu sa ljubičastim grčkim krstom, a prema eksplikativnoj strofi podnaslova »to je jedan od stranih ljudi o kojima se pre ovog vremena nikada nije čulo«, drugim rečima sudeći po nošnji naš čovek, Hrvat ili Srbin koji je pripadao Valenštajnovoj pešadiji.²⁸ Bazile je prikazao i jednog korneta — konjičkog zastavnika pod naslovom **Ein Cornet unter den Carlstädtischen Truppen**. Ovaj zastavnik ima dugačku žutu zastavu sa grčkim krstom. Nema nikakve sumnje da je i on kao, uostalom, svi bakrorezi rađeni po crtežima Bazilea, crtan po prirodi ili bar po nekom autentičnom izvoru. U svome delu Bazile je često prikazavao vojnike iz Slavonije, frulaše, dobošare, oficire, pandure, govedare, ženu i djecu pa čak i samog barona Trenka. Prema tvrđenju Klare Garaš, poznate mađarske istoričarke umetnosti, Bazile je slikao

26. Vasić, n. d., 11.

27. P. Vasić, *Théâtre de la milice étrangère*. (Jedan izvod za nošnju naših graničara iz 1742. godine). *Istorijski glasnik*, Beograd 1950, 3—4 (sa 6 slika); Desa Nikolić, *Gravire Martina Engelbrehta i proučavanje odevanja graničara Vojne Krajine u prvoj polovini XVIII veka*, *Vesnik Vojnog muzeja JNA*, br. 10, Beograd 1964, 59; P. Vasić, *Đenaro Bazile, slikar Srba u XVIII veku*. — *Zbornik za likovne umetnosti Matice srpske*, Novi Sad, 4, 331 (sa 16 slika).

28. Kukuljević kaže: »Dne 2. svibnja sazva vrhovni zapovjednik vojske, kralj Ferdinand III. u češki Prag generale Gallasa, Altringera i Izolana u ratno vieće, poradi budućega vođenja rata. Sakupi tu do 28.000 pješakah, među njimi veoma mnogo Hrvatah i 18.000 konjikh, među kojima bijaše 148 četah Hrvatskih« (n.d., 29). Po ovome se vidi da je sa područja Hrvatske bila vrbovana i pešadija kojoj je, svakako, pripadao i onaj zastavnik koga prikazuje Gjenaro Bazile. Sudeći po grčkom krstu na njegovoj zastavi u toj pešadiji bilo je i Srba.

oltarne pale po Hrvatskoj. Doduše, nijedna od njih dosada nije pronađena.²⁹ Detaljnije proučavanje dela ovog malo poznatog umetnika tek predstoji.

Na taj način, fragmentarno, ali strpljivim sakupljanjem podataka, postaje sve jasnija slika o učešću naših ljudi u tridesetogodišnjem ratu. Dosadašnjim podacima o njihovom rasporedu, njihovim starešinama, njihovom izgledu, opremi i naoružanju, treba dodati i slike zastava čije bi kopije trebalo svakako da dobiju mesta u odgovarajućim našim muzejima, Povijesnom muzeju Hrvatske u Zagrebu i Vojnom muzeju u Beogradu.

29. Garas Klara, Magyarországi festészet a XVIII baden, Budapest 1955, 208.

BILDMATERIAL ALS QUELLE ÜBER DIE KROATEN IM DREISSIGJÄHRINGEN KRIEGE

Zusammenfassung

Die Zahl der bildlichen Darstellungen als Quellenmaterial über die Kroaten im Dreissigjährigen Kriege kann mit dem Bilde F.C1. Walters, das die Schlacht bei Breitenfeld (1631) vorstellt, noch ergänzt werden. Ivan Kukuljević und E. Bauer haben schon früher Bilder und Namen der kroatischen Offiziere im Dreissigjährigen Kriege veröffentlicht. Es besteht aber noch eine wichtige Quelle, u. zw. die zwei Pilsener Deklarationen, in denen die Offiziere Wallensteins ihrem Oberbefehlshaber den Treueeid leisteten. Unter den Unterschriften finden wir auch die Namen Milly Draghi und Stephan Putnik, die uns bisher nicht bekannt waren.

Eine andere wichtige Quelle über die Teilnahme der Kroaten im Dreissigjährigen Kriege stellen die Fahnen der kroatischen Regimenter in kaiserlichen Diensten vor, die von den Schweden erobert wurden und — sich jetzt im Armeemuseum in Stockholm befinden. Es handelt sich um sechs Fahnen, alle haben nur ein spitzes mit einer Borte eingefasstes Blatt. Auf der ersten Fahne ist ein Schiff mit Anker dargestellt und auf der Kehrseite der Buchstabe »F« (Ferdinandus). Diese Fahne gehörte dem ersten kroatischen Regiment Nikolaus Millj Draghi an. Die fünf anderen Fahnen gehörten dem Regiment Petrozitz's an. Auf einer befindet sich die Darstellung des hl. Georg, auf der Kehrseite ebenfalls der Buchstabe »F«. Alle Fahnen sind aus blauem Damast, nur die erste ist rot. Ein Problem stellt die Form der Fahnen vor. Alle haben nur ein Blatt, u. zw. das obere, während auf den zeitgenössischen Bildern, z.B. bei M. Merian die Fahnen zwei Blätter haben. Es ist zwar möglich, dass im Kampfgemeinde die Fahnen beschädigt wurden, doch haben alle Fahnen eine regelmässige Form, die als Originalform angesehen werden kann.

In dem bekannten Werke der Künstler Genero Basile und Christian Friedrich, das von Martin Engelbrecht in Augsburg und Wien 1742. herausgegeben wurde, ist ein »Wallensteinischer Fähndrich« dargestellt.